

פרק י

הדגמות מעשיות

1234567 ח"ח

אקדים לפרק זה בדברי התנצלות והבהרה. אין מטרת פרק זה להורות הלכה לרבים, וכפי שהארכתי בהקדמה לספר. אמנם ראיתי שיש תועלת גדולה בהמחשה מעשית של דיני תחומין. בנדונים שאנו דנים בפרק זה, ההליכה מבני-ברק לבית החולים תל-השומר, וההליכה לבית-החולים בלינסון, יתברר עכ"פ כמה סבוכים הם הנדונים של תחומין. יתברר איך שהדין תלוי בגורמים רבים ושונים, ושמחמת שינוי מציאותי קל יכול הדין להשתנות בשינוי מופלג, ואף במרחק גדול ממקום בו אירע השינוי. וכן יתברר בזה שהשאלות הפשוטות המעשיות של דיני תחומין אינן תלויות במדידות בלבד, אלא בעיקר תלויות בנדונים ההלכתיים הרבים, והרבה צריך לעיין בעומק הדינים הרבים ובשורשיהם כדי לזכות לאמיתה של ההלכה למעשה. ותפילותינו לרבון העולמים שיורנו בדרך הנכונה.

ההליכה מבני-ברק לתל-השומר

שלב א'

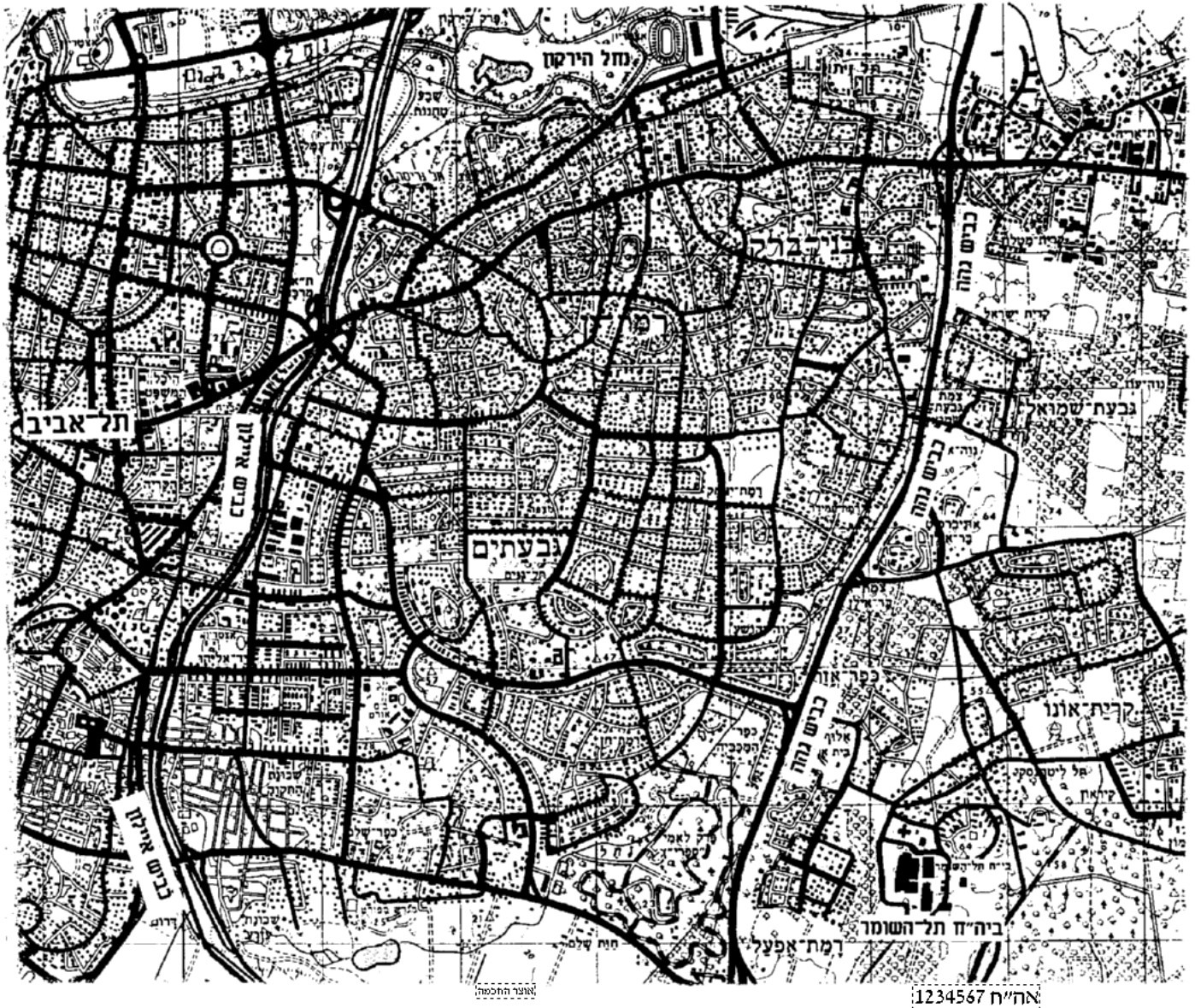
העיר בני-ברק היא חלק מגוש ערים המחוברות זו לזו מחמת סמיכות הבתים^א, והן: בני-ברק, רמת-גן, גבעתיים, ושכונות [ת"א] נחלת-יצחק ויד-אליהו והתקוה. ערים ושכונות אלו נחשבות עפ"י הלכה כעיר אחת.

לכאור' נראה שגוש זה מנותק משאר הערים שבקרבתו. מצד דרומו - שטח חקלאי, מצד

מוקפת מחיצות לכל בנין דירות, אין מצטרפות חצרות לעיר לדעת מרן החזו"א זצ"ל (ע' פרק ד בענין "חצר"). [והמחמיר כדעת החזו"א דבעינן בית על גבי קרקע, מסתמא יחמיר גם כשיטת החזו"א שחצרות אינן מצטרפות לעיר.] אמנם יש לדון שאולי הכניסה של הבנין [המכונה "לובי"], באופן שיש בשטחה ד' על ד' אמות גודר בג' מחיצות, מצטרפת לעיר אף לדעת החזו"א [ע' לעיל פרק בענין "חצר מקורה"]. אכן כיון שאין מיועד ה"לובי" לתשמישי חצר, אלא משמש ככניסה לבית בעלמא, יש לדון בדעת החזו"א, האם לדמות לדין חצר הקובעת שם מבוי [נדלענין תיקון לחי או קורה בעינן שיהיו שתי חצירות פתוחים לתוכן] שלדעת החזו"א אין בזה שם "חצר" בכה"ג (ע' פרק ב הערה לד), או שמא יש לדמות לגדר "חצר" הקובעת שם "עיר" [שתי חצירות ושלשה בתים לכל חצר] דמודה בזה החזו"א (ק' יט) שנחשב כ"חצר" אף ללא תשמישי חצר.

א. בדברינו בפרק זה, אנחנו סומכים להקל שמתחבר לעיר אף בית דירה העומד על גבי עמודים [או בקומה שניה], וכפי ששמעתי שמורים לקולא מורי ההוראה שליט"א [ובכללם אף מתלמידי החזו"א זצ"ל]. ואע"פ שהורה מרן החזו"א זצ"ל שאין בתים כאלו מצטרפים לעיר, כנראה מקילים המורים מחמת הקושיה של השונה הלכות ושאר ההערות על חידוש זה של מרן זצ"ל [ע' סוף פרק ד בענין "בית על עמודים"]. ואני לא באתי בזה להכריע [ופשוט שאיני ראוי לכך], אלא שאם באתי לחוש לשיטת החזו"א הנ"ל בכתיבת הדוגמאות, לא הייתי יכול להביא דוגמאות מעשיות כלל. שהרי לפי צורת הבניה המקובלת היום בארה"ק, רחוק הדבר שימצאו בתים בקומת קרקע ברציפות תוך שבעים אמה [או תוך קמ"א אמה], והמחמיר כדעת החזו"א הנ"ל לכאור' יצטרך למרוד אלפיים אמה מפתח ביתו, ומידה זו בלבד ילך. ואף באופן שתהיה חצר

צפונו - נחל הירקון, מצד מזרחו - "כביש גהה" שמשני עבריו לכאור' אין סמיכות בתים, ומצד מערכו נחל האילון וכבישי האילון [ראה תרשים מס' 105].

אופן ריבוע העיר [לפי "שלב א"]

כדי לקבוע את אופן "ריבוע העיר" של גוש הערים הנ"ל, נראה לדון בשלבים:

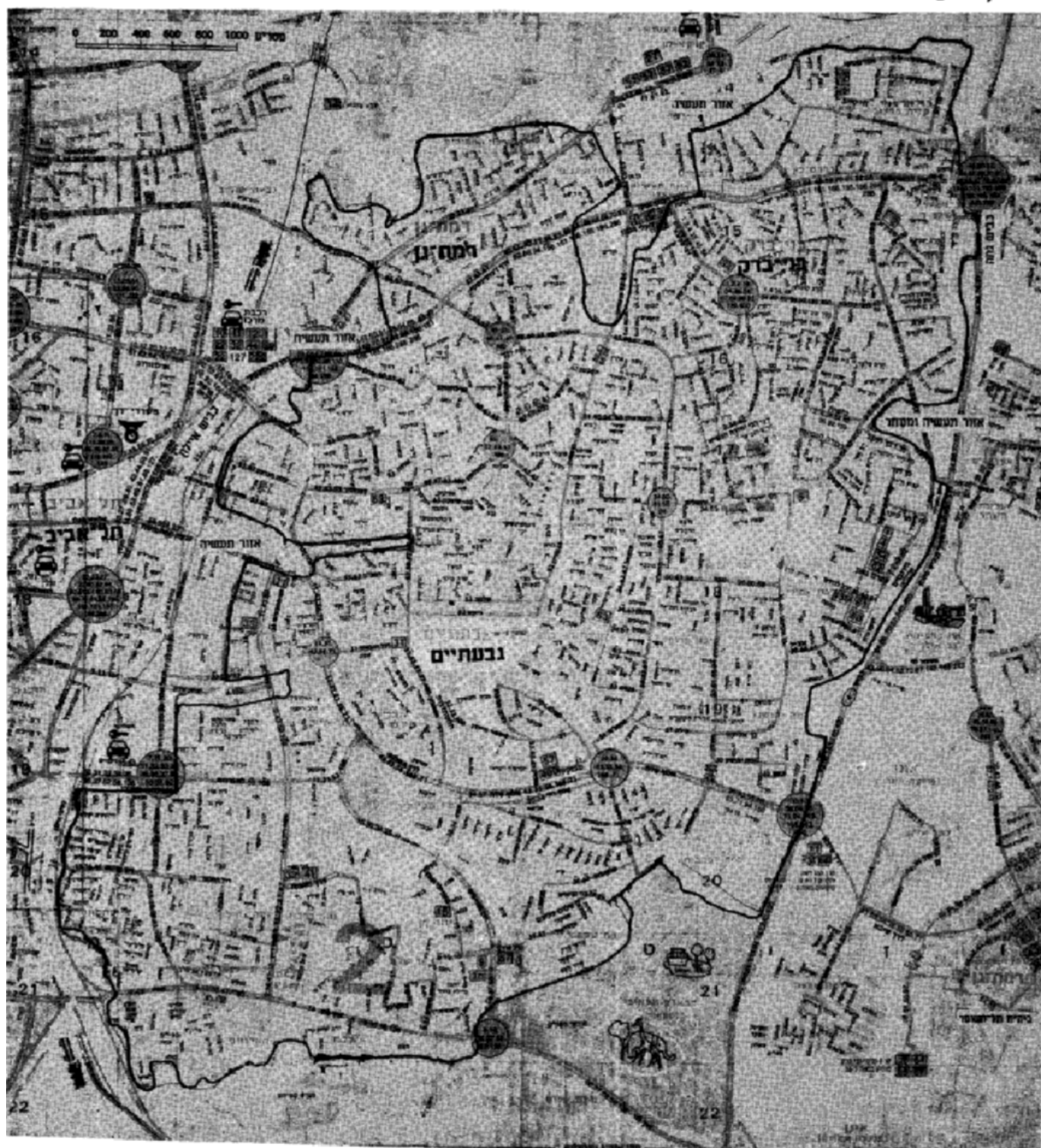
א. בתחילה צריך לברר מה היא צורת העיר. על הצורה המופיעה במפה אין להסתמך, שהרי צריך למעט ממנה את אזורי התעשייה והמשרדים². [וכן צריך לברר אם מזמן הדפסת המפה נעשו שינויים משמעותיים].

[היום סומכים בהרבה מקומות על מערכות אזעקה במקום שומרים], נראה שאין לחוש לחיבור עיר, שהרי רבים הם התנאים להצטרפות לעיר מחמת השומר, ורחוק מאד הסיכוי שיהיה המקום הראוי להצטרף לעיר סמוך ע' אמה לעיר, וגם סמוך לו

ב. ע' לעיל פרק ד בענין "בית החרושת", שמבואר שאין למפעלים ולמשרדים שם "בית" כלל, ואינם מצטרפים לעיר.

והנה מחמת השומרים במקצת מקומות אלו

ראה תרשים מס' 106 השערה בצורת גוש ערים זה. [לא היה בידי פנאי לברר את צורתה בדיוקנות.]

אח"כ 1234567

להרחבת העיר. אבל באופן שיחשב חדר השומר כ"בית דירה", יתכן שגם שטח נוסף יטפל לחדר, וע"כ יוכל להצטרף לבתים משכאן ומכאן. ונצרכים בזה כמה תנאים: (ב) דוקא אם שווה שם אותו השומר יומם ולילה [לאפוקי שומרים מתחלפים], אז י"ל שנחשב חדרו כ"בית דירה" (ע' פרק ד' בית השומר - "דיוור יום ולילה"), וראוי לצרף גם את "חצרו".

עוד מקום הראוי להצטרף, וכו'. ואלו הם התנאים לצירוף מקום מחמת השומר [לפי עניות דעת]: (א) שיהיה לשומר חדר מיוחד לו (ע' לעיל פרק ד' "בית השומר" - "איזה שימוש מחשיבו כבית"). אמנם חדר השומר ודאי קטן הוא ביחס לשטח המפעל, ויהיה חדר זה רחוק יותר מע' אמה או מהעיר או מהבית אחריו, ומצד עצמו לא יועיל כלל

ב. צריך לדון אם ניתן ל"מלאות" את השקעים בצורת העיר.

אם אורך ה"יתר" [הקו הדמיוני הנמשך בין קצוות בתי העיר משני צידי השקע] פחות מד' אלפים אמה, ודאי ניתן לדון את השקע כאילו מלא בתיים.

ואף באופן שאורך ה"יתר" יותר מד' אלפים אמה, אם נמצא ה"יתר" כולו תוך אלפיים אמה של בתי העיר יש להקל כנ"ל. אמנם יש אופנים שלא ניתן למלאות שקע בעיר אע"פ שה"יתר" הנמשך באלכסון נמצא כולו תוך אלפיים אמה של בתי העיר. וצריך לדקדק היטב בפרט זה [ע"ע לקמן ובהערות כט, ל, מד, סח].

שנמשך במקביל לצלעות העיר, או כשני קוים בעין גא"ם באופן שמשלימים את ריבוע העיר. והנה באופנים אלו בעינן שיהיו קוים אלו נמצאים כולם תוך אלפיים אמה של בתי העיר, ואז ממלאים את השקע. אבל כאשר הקו האלכסוני נמצא כולו בתוך אלפיים אמה של בתי העיר, אין בכך סיבה למלאות את השקע. אבל אם נמצא אורך הקו שבאלכסון פחות מד' אלפים אמה, לעולם ממלאים את השקע. בביאור החילוק בסברא בין דין פחות מאלפיים אמה בין הבתים ל"יתר", ובין דין פחות מד' אלפים אמה באורך ה"יתר", ע' מש"כ פרק ה הערה לד. ואלו הם האופנים שמצינו שאין דנים את ה"יתר" כקו אלכסוני:

(א) עיר העשויה כמין גא"ם, דהיינו שיש לעיר שתי צלעות ישרות המאונכות זו לזו בדקדוק.

(ב) בתים הבולטים מהצלע הכללית של העיר.

(ג) ולדעת החזו"א משמע, אם הזוית של החלל הפנוי שבשקע היא כזוית ישרה או זוית גדולה יותר.

ע' מש"כ בזה לעיל פרק ה הערות לד, ו-נא.

(ג) דוקא אם השטח הנוסף גדור מסביב בשלוש רוחותיו, לכה"פ (ע' סוף פרק ד בענין "בית חרב" ובהערה קח שם). (ד) דוקא אם השטח הגדור הנוסף משמש לבניסה לחדרו של השומר (ע' פרק ד "יש בו בית דירה" - "גדר בית דירה", "מקצת דינים העולים"). (ה) דוקא אם החצר הנ"ל משתמרת, דהיינו שכליו של השומר משתמרים שם. ועכ"פ אם יש בשטח זה דרכים ומבואות בודאי אינו נחשב כ"חצר". כנלע"ד (ע' פרק ד בענין "חצר" - "מה נחשב כחצר", ובהערה סו** שם).

אוצר החכמה

ג. כהוראת הרמ"א (סי' שצח ססע' ד). והנה בשו"ע (שם) לא הובא אופן זה של משיכת "יתר", משמע לכאן דלא ס"ל כן. אבל בכף החיים (שם) הביא כהרמ"א להקל בזה.

והנה הקלנו כאן למשוך "יתר" אם כל אורך ה"יתר" נמצא בתוך אלפיים אמה לבתי העיר, אע"פ שעומק הקשת רחוק מן ה"יתר" יותר מאלפיים אמה. וכפי שבארנו פרק ה הערה לב, ועיי"ש תרשים 34.

ד. מצינו, לענ"ד, שנים או שלשה אופנים שאין דנים את ה"יתר" כקו אלכסוני מקצה השקע לקצה השקע. אלא דנים את ה"יתר" כמו דמיוני

בעיר שלפנינו, נראה שניתן ל"מלאות" את כל השקעים. ראה תרשים מס' 107.

107 תרשים

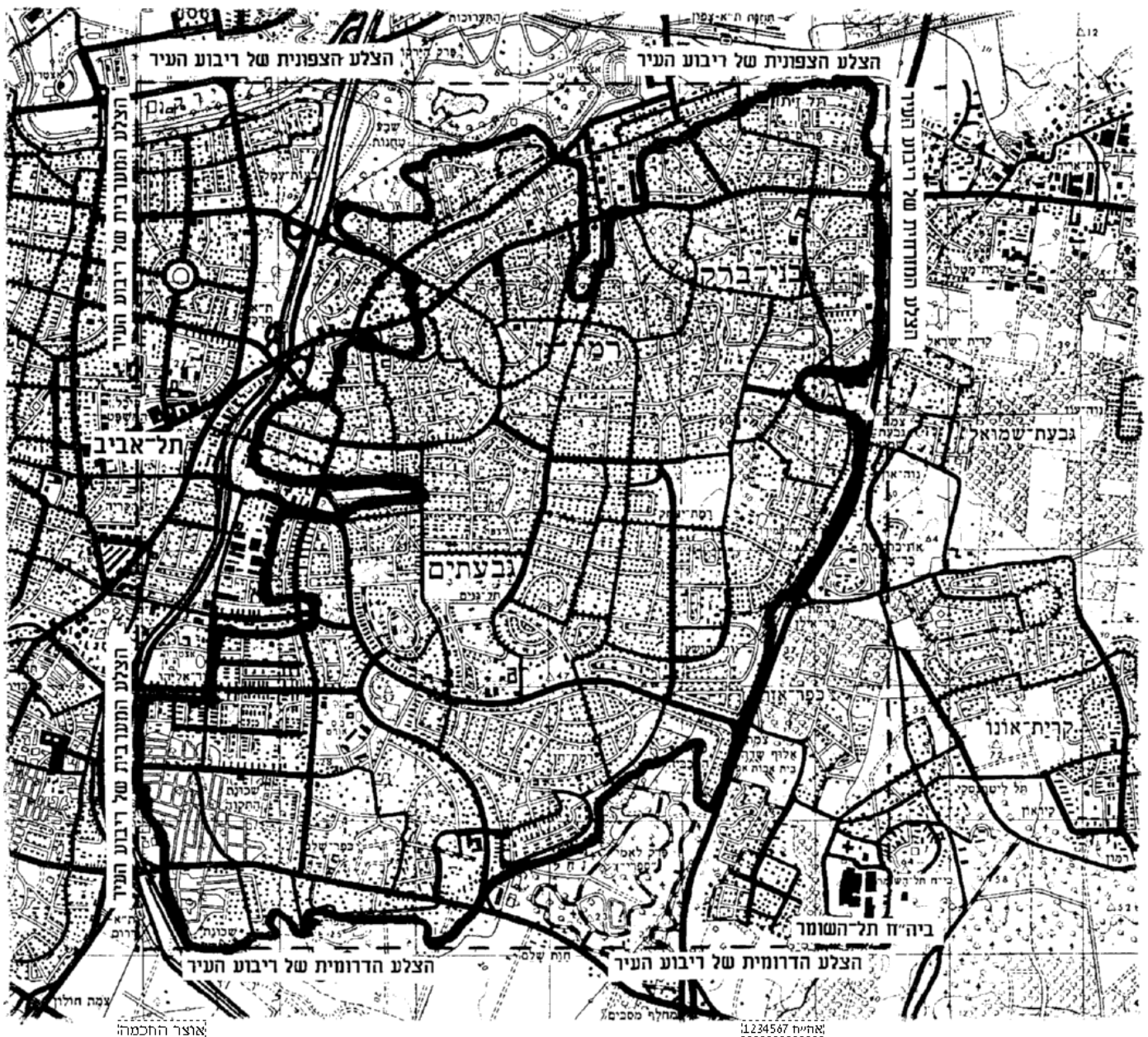
ג. עכשיו צריך לדון מהו הכוון של ריבוע העיר, האם יש לעיר ריבוע עצמי או האם מרבעים אותה לרוחות העולם^[1234567].

והנה נראה שיש לעיר זו שתי צלעות ישרות [נראה בתרשים 107], אבל אינן מכוונות

אין מרבעים לרוחות העולם (ע' פרק ה הערות יט, כ).

ה. אכן לדעת החיי אדם והגר"ז אין מקום לדון בזה. שהרי לדעתם דופא בעיר מרובעת ממש

לאותו הריבוע. באופן זה יש לרבע את העיר לפי רוחות העולם, לכל הדעות. ועולה ריבוע העיר כפי שמצויר בתרשים מס' 108.

אוצר החכמה

1234567

ואפשר דכן גם דעת המ"ב (ע' פרק ה הערה יג). וכן מוכח בדברי הראב"ד, הרשב"א, והריטב"א, ועוד (ע' פרק ה הערה ח). אמנם נראה דהני מילי בצלע הישרה הממלאה את כל הרוחב של העיר, שאז קובעים ריבוע כדין "היתה רחבה מצד אחד וקצרה מצד אחר רואין אותה כאילו היא שוה" (ע' פרק ה הערות ת, יז, יו*).

1. לדעת החיי אדם והגר"ז פשוט שמרבעים לריבוע העולם (ע' ריש פרק ה באור שיטתם). וכן משמע בדברי

אבל אם היתה עולה בדינו צורת עיר מרובעת לאחר "מילוי" השקעים כנ"ל באופן שנחשבים "כאילו מלא בתים וחצרות", נראה דנחשבת כעיר מרובעת (ע' פרק ה הערה כו, ותרשים 26), אף לדעת הגר"ז. אבל לדעת המ"ב, אם יש לעיר שתי צלעות ישרות המאונכות זו לזו במכוון [כמין גא"ם] מרבעים אותה עפ"י שתי צלעות אלו, וכפי שמפורש ברשב"א ובריטב"א ועוד ראשונים (ע' פרק ה הערות כו, כה). ולדעת החזו"א, אף אם יש לעיר צלע ישרה אחת בלבד. מרבעים את כל העיר עפ"י צלע זו